

Bolesti i štetnici u uzgoju poriluka

Автор(и): проф. д-р Стойка Машева, ИЗК "Марица" Пловдив; проф. д-р Винелина Янкова, ИЗК "Марица" в
Пловдив

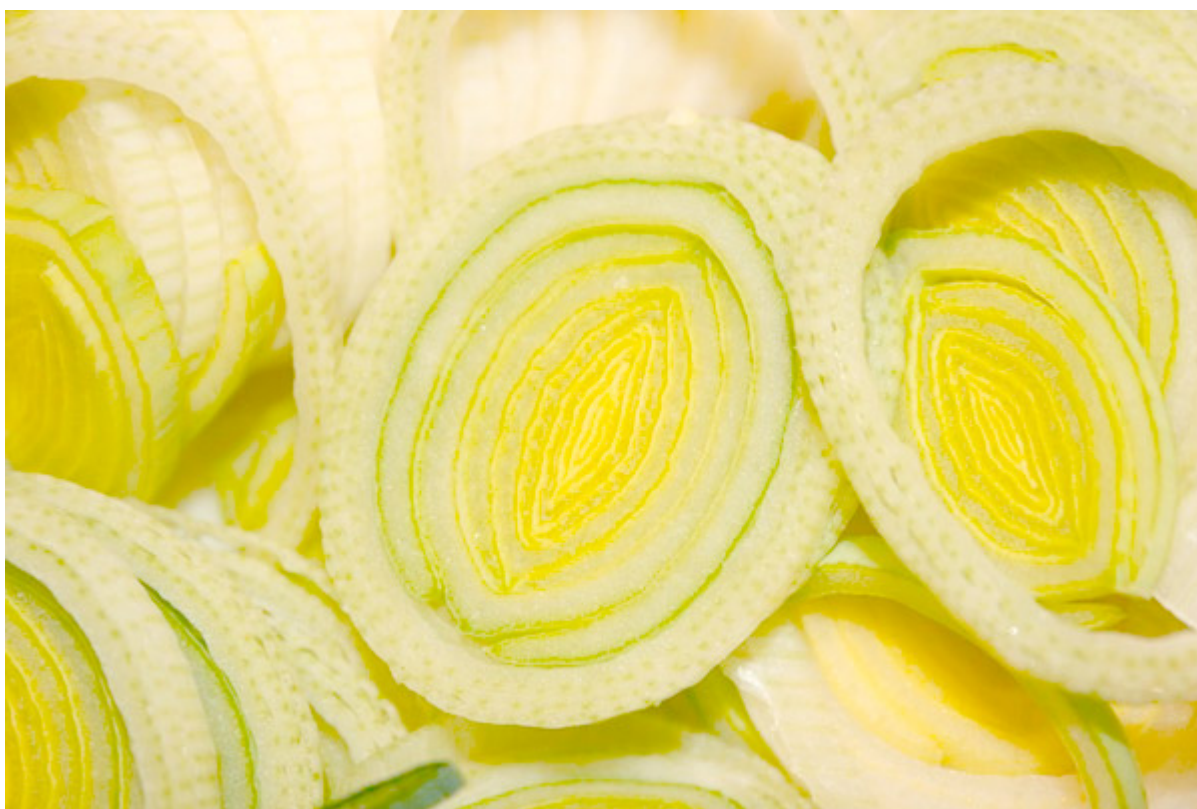
Дата: 12.09.2024 Брой: 9/2024

Sažetak

Poriluk (*Allium porrum* L.) je povrtna kultura koja pripada obitelji Alliaceae (*Alliaceae*). Ispituje se važnost kulture kao elementa povrtne prehrane i prednosti njezine konzumacije. Izlažu se njezini zahtjevi za uvjetima okoliša, ishranom i navodnjavanjem. Opisuju se glavne bolesti i štetnici koji je oštećuju, kao i ozljede koje uzrokuju. Navode se metode i sredstva za njihovo suzbijanje, kao i sredstva za zaštitu bilja (PPP) registrirana u zemlji koja su potrebna za provedbu kemijske kontrole.

Unutar ove vrste postoje još dva prilično različita predstavnika: slonovski češnjak (*Allium ampeloprasum* var. *ampeloprasum*), koji se uzgaja za lukovice, i egipatski poriluk ili "kurrat" (*Allium kurrat*), koji se uzgaja u Egiptu i na Bliskom istoku za lišće. Poriluk tvori dugački cilindar listova, koji se izbijeli kada se prekrije zemljom. Biljka može doseći 0,6–0,9 m i može se uzgajati kao jednogodišnja, berba nakon jedne vegetacijske sezone, ili kao dvogodišnja s dvije vegetacijske sezone. Jednom zasađena na polju, otporna je i mnoge sorte mogu ostati u tlu tijekom zime i berba po potrebi. Sorte poriluka mogu se klasificirati na nekoliko načina, ali glavna podjela je na ljetni poriluk, koji se bere u istoj sezoni u kojoj je zasađen, i zimski poriluk, koji se može ubirati u proljeće sljedeće godine. Sorte ljetnog poriluka su manje od zimskih, a zimske sorte obično imaju jači okus.

Iako suvremeni poriluk ne raste u divljini, vjerojatno je domesticiran od divljih predaka u mediteranskoj regiji. Arheološka nalazišta u starom Egiptu, kao i zidne rezbarije i slike, pokazuju da je poriluk bio dio egipatske prehrane barem od drugog tisućljeća prije Krista. Prema Ebersovom papirusu, koji se temelji na staroegipatskim spisima, poriluk je igrao važnu ulogu u starom Egiptu. Danas se uzgaja na većim površinama u Aziji i Mediteranu. U cijelom svijetu obrađuje se oko 250.000 hektara. Najveći proizvođači poriluka su Indonezija, Turska, Belgija, Francuska, Koreja, Poljska, Njemačka, Kina, Nizozemska i Španjolska. Prosječni prinos poriluka je 600–4000 kg/ha. Maksimalni mogući prinos je 6000 kg/ha. Poriluk se može uzgajati u istim regijama gdje se uzgaja luk. Obično sazrijeva u jesenskim mjesecima.

Година	Лук		Чесън		Праз	
	Площ/ха	Добив/т	Площ/ха	Добив/т	Площ/ха	Добив/т
2015	1074	8 926	187	717	83	651
2016	1365	14 921	305	1 799	68	1 912
2017	2080	23 499	387	1 444	49	1 069
2018	3675	41 789	418	1 772	104	2 284
2019	2625	31 376	506	2 216	55	875

По данни на Агростатистиката

Tablica 2. Uborečena površina (ha) i ostvareni prinosi (tone) usjeva *Allium* (2015.–2019.) u Bugarskoj.

Poriluk se koristi u kulinarstvu i u medicinske svrhe. Njegov blagi okus i jednostavna priprema čine ovo povrće omiljenim dodatkom juhama, varivima, jelima i prilogima. Sadrži mnoge vitamine – vitamin K, vitamine B-skupine, vitamin C, vitamin A i vitamin E – i minerale – mangan, bakar, željezo, magnezij i kalcij. Poriluk sadrži antioksidanse i ima protuupalno djelovanje. Štiti krvne žile od začepljenja. Preferira sunčana mjesta, dobro drenirana tla bogata organskom tvari, s pH 6,0–7,0. Zahtijeva stalnu vlažnost tla. U Bugarskoj se obično uzgaja kao drugi usjev. Sjeme za proizvodnju sadnica sije se u veljači–ožujku, a sadnice se presađuju u lipnju. Konzumira se svjež i prerađen. Koristi se u raznim jelima samostalno ili kao začim. Zbog svog specifičnog blagog okusa i nježne pseudostabljike naširoko se primjenjuje u našoj kuhinji uglavnom tijekom zimskih mjeseci. Njegovoj upotrebi zimi pogoduje i dobra čuvajuća sposobnost. Osim što se konzumira svjež, može se konzumirati i sušen. Poriluk je manje ljut od luka i češnjaka, ima ugodniji okus i može se konzumirati u većim količinama.

Biljka otporna na hladnoću (podnosi minus 15–20°C), poriluk je posebno zahtjevan u pogledu vodnog režima i može se uzgajati samo uz navodnjavanje. Također je zahtjevan u pogledu tla, točnije sadržaja hranjivih tvari u njemu. Najbolji rezultati postižu se **uzgojem poriluka** na dubokim, vlažnim, pjeskovito-ilovačnim tlima bogatim organskom tvari.

Dobri prethodnici za uzgoj poriluka su usjevi koji ostavljaju polje bez korova i oslobađaju ga dovoljno rano da se može dobro pripremiti. **Prije sadnje ili sjetve, prethodnici mogu biti rotkvice, špinat, zelena salata, rani krumpir, zeleni grašak, itd.**

Poriluk se može uzgajati korištenjem unaprijed proizvedenih sadnica ili izravnom sjetvom sjemena.

Postoje dvije skupine sorti poriluka – "europske" s kratkom pseudostabljikom (15–25 cm) i "bugarske" s dugom pseudostabljikom preko 45–50 cm. U Bugarskoj su raširene dvije glavne sorte iz druge skupine: Starozagorski Kamush i Starozagorski 72.

Štetnici

Lukov trip (*Thrips tabaci* Lind.)

Uzrokuje ozbiljna oštećenja poriluka. Primjećuje se u sastojinama tijekom cijelog vegetacijskog razdoblja. Ima 8–10 generacija godišnje i prezimljava kao odrasli kukac, a rjeđe kao ličinka na biljnim ostacima, u tlu itd. Odrasle ženke polažu oko 100 jajašaca, pojedinačno smještenih ispod epidermisa u parenhimu na donjoj strani listova. Štetu uzrokuju odrasli i ličinke, koje sišu sok iz listova i rastućeg vrha biljaka. Kao rezultat oštećenja, na listovima se pojavljuju bjelkaste srebrnaste mrlje, koje se, u slučajevima jakog napada, spajaju u pruge. Oštećeni listovi se deformiraju, požute i suše od vrha. Na njima se mogu vidjeti male, fine crne točkice – izmet kukca. Pri jakom napadu listovi se suše. Razvoj biljaka je suzbijen, a prinos značajno smanjen. Oštećeni listovi daju biljkama loš trgovački izgled.

Suzbijanje

Odobrena sredstva za zaštitu bilja: Deca EC/Dena EC/Decis/Desha EC/Poleci/Deltin 50 ml/ha; Meteor 80–90 ml/100 l vode; Flipper 1–2 l/ha; Citrin max/Cyperkill 500 EC/Cypert 500 EC/Poli 500 EC 5 ml/ha. Provesti 2–3 tretmana u razmacima od 7–10 dana.

Porilukova lisna muha (*Napomyza gymnostoma* Loew). Oštećuje usjeve Allium, ali najteža i najuočljivija šteta javlja se na poriluku. Porilukova lisna muha razvija 3–4 generacije godišnje. Prezimljava kao kukuljica u stabiljkama poriluka, smještena na kraju mine, i vrlo rijetko u tlu ispod biljke. Mali dio jedinki koje nisu završile razvoj ostaje prezimiti kao ličinke, koje kasnije pupiraju. Let prezimljene generacije počinje početkom travnja. Vrlo je produžen, a to je zbog prezimljavanja oba stadija. Ličinke ove generacije obično oštećuju mladi luk i češnjak. Odrasli druge generacije lete krajem svibnja i početkom lipnja. Spolno zrele ženke polažu jajašca na luk, zimski češnjak i sadnice poriluka. Muhe treće generacije lete od početka do sredine srpnja. Polažu jajašca u stabiljke poriluka. Izležene ličinke miniraju stabiljke; ovojni listovi na mjestu oštećenja lako se cijepaju. Četvrta generacija počinje letjeti u razdoblju 1.–10. kolovoza. Ličinke četvrte generacije razvijaju se na poriluku, završavaju razvoj, pupiraju i prezimljuju u biljkama. Oštećenja se u većini slučajeva otkrivaju nakon berbe. Na području pseudostabljike, na vanjskih 3–4 lista, uočavaju se gotovo ravne mine usmjerene prema bazi. Kako rastu, stabiljke oštećenih biljaka uzdužno pucaju i kroz pukotine prodiru patogeni, uzrokujući trulež. Ponekad pseudostabljika poriluka oštećena muhom porumeni i trune tijekom skladištenja. U stabiljkama jako napadnutih biljaka može se naći od 5 do 15 ličinki i kukuljica. Poriluk napadnut lisnom muhom ima loš trgovački izgled i može trunuti tijekom skladištenja zimi. Suzbijanje porilukove lisne muhe vrlo je teško, jer štetnik razvija nekoliko

generacija godišnje, ženke polažu jajašca ispod epidermisa lista, a izležene ličinke vode skriven način života i ostaju gotovo neranjive za korištene insekticide.

Suzbijanje

Odobrena sredstva za zaštitu bilja: Deca EC/Dena EC/Decis/Desha EC/Poleci/Deltin 50 ml/ha; Meteor 80–90 ml/100 l vode. Provesti 2–3 tretmana u razmacima od 7 dana ciljajući odrasle jedinke prije polaganja jaja.

Bolesti

Plamenjača (*Peronospora destructor* (Berk.) Casp.)

Bolest je raširena u svim regijama gdje se uzgajaju usjevi Allium. U kišnim godinama i bez pravovremene kontrole može ugroziti usjev. Od većeg je gospodarskog značaja za luk. Kada je sadni materijal zaražen, biljke su slabe, klorotične, s zakrivljenim listovima. Pri visokoj vlažnosti zraka, listovi su prekriveni rijetkim ljubičastim prevlakama sporulacije gljive. Spore se šire strujama zraka i padaju u pazušce listova zdravih biljaka, uzrokujući nove infekcije. Kasnije se na listovima pojavljuju žućkaste, udubljene mrlje spaljenog tkiva. *Stemphylium allii* ih gotovo uvijek